

BAB DUA

BAB II

NEGARA ISLAM

2.1 PENDAHULUAN

Negara Islam Madinah merupakan satu anugerah Allah (s.w.t) yang sangat besar ke atas perjuangan Rasulullah (s.a.w) dan para sahabatnya. Namun negara Madinah yang ditegakkan itu bukanlah datang secara seponatan, sebaliknya diperolehi melalui kesungguhan, kegigihan serta perancangan dan strategi yang rapi dan tersusun. Negara Madinah selain menjadi sebuah negara Islam pertama yang diwujudkan, maka ia turut menjadi inspirasi dan idola kepada siri-siri pembentukan negara Islam seterusnya. Pada bab dua ini, penulis akan menfokuskan kajian terhadap konsep dan asas-asas utama yang mendasari pembentukan sesebuah negara Islam dengan menjadikan Madinah sebagai model. Ia diikuti dengan mengkaji rupa bentuk struktur organisasi pentadbiran Madinah.

2.2 KONSEP NEGARA ISLAM

Pelbagai pendapat diutarakan tentang konsep negara Islam. Melalui kajian ini, penulis akan memaparkan pendapat-pendapat yang dikemukakan oleh ulama-ulama masyhur terdahulu dari pelbagai mazhab tentang konsep negara Islam. Seterusnya diikuti dengan pandangan ulama semasa yang turut sama menjelaskan konsep tersebut.

Ibn 'Ābidīn *al-Hanāfiyyah*, mengemukakan konsep negara Islam dengan maksud negara yang melaksanakan hukum dan syariah Islam, sekalipun terdapat masyarakat non muslim di negara berkenaan.¹ Al-Dasūqiy *al-Mālikiyyah* menjelaskannya dengan maksud sesebuah negara yang diduduki dan diperintah oleh orang-orang Islam serta tertegaknya syiar Islam di negara berkenaan.² Manakala Ibn Hajar al-Haytamiy *al-Syāfi'īyyah* menjelaskan bahawa negara Islam bermaksud sebuah negara yang mana masyarakat Islam dapat menzahirkan agamanya dalam bentuk amalan serta aman dari sebarang fitnah yang merosakkan kemuliaan agama Islam.³ Akhirnya Ibn Hāzīm *al-Hanābilah* menjelaskan bahawa konsep negara Islam mestilah berpaksi atas tiga asas utama, iaitu majoriti penduduk mestilah terdiri di kalangan orang-orang Islam, pemerintahnya terdiri dari kalangan kaum muslimin dan terlaksana hukum dan syariah Islam di negara berkenaan.⁴

Manakala ulama-ulama semasa turut memberikan saham masing-masing dalam mengutarakan konsep negara Islam. Sa'īd Ramaḍān al-Būṭīy melalui karyanya yang berjudul *Hakadhā Falnad 'ū ilā al-Islām* menjelaskan bahawa konsep negara Islam ialah apabila negara tersebut dipimpin oleh orang-orang Islam serta terlaksana syariah Islam dalam kehidupan.⁵ Di samping itu, negara tersebut mestilah memiliki *al-'ḥiyāzah*; kekuasaan mempertahankan maruah negaranya dari diceroboh oleh musuh-musuh Islam samada dari dalam maupun

¹ Ibn. 'Ābidīn, (1399 H), *Hāsyiah Ibn 'Ābidīn 'alā al-Dar al-Mukhtār Syarḥ Tānwīr al-Abṣār*, Beirut, Dār al-Fikr, j. 4, h. 175.

² al-Dasūqiy, al-Syāykh Muḥammad 'Arafah, (t.t), *Hāsyiah al-Dasūqiy 'alā al-Syarḥ al-Kabīr*, J. 2, Beirut, Dār al-Fikr, h. 188.

³ Ibn Hajar al-Hāyṭamiy, *Tuhfah al-Muḥīāj Syarḥ al-Minhāj*, j. 9, h. 269.

⁴ Ibn Hāzīm, 'Alīy bin Aḥmad bin Sa'īd bin Hāzīm, (tt), *al-Maḥallī, bil Āthār*, j. 12, Beirut, Dār al-Fikr, h. 126.

⁵ al-Būṭīy, Sa'īd Ramaḍān, (1998), *Hakadhā Falnad 'ū ilā al-Islām*, Maktabah al-Fārābiy, h. 91-93.

luar. Walaubagaimanapun asas yang paling *fundamental* dalam membezakan status quo *Dār al-Islām* dengan *Dār al-Ḥarb* ialah perlaksanaan syariah Islam dan kedaulatannya yang berlaku di *Dār al-Islām*.⁶ Wahbah Zuhayliy pula menjelaskan bahawa konsep negara Islam mestilah berorientasikan dua asas utama, ia dikuasai oleh orang-orang Islam dan keduanya didaulatkan syariah Islam sebagai satu syariah yang memerintah serta menguasai kehidupan ummah.⁷ Menyorot pandangan 'Abd. Qādir 'Awdah ketika menjelaskan konsep negara Islam menerusi karyanya yang berjudul *al-Tasyrī' al-Jinā'i al-Islāmiy* menjelaskan bahawa negara Islam ialah sesebuah negara yang terlaksana segala hukum Islam dalam kehidupan bernegara, walaupun umat Islam di negara tersebut adalah minoriti.⁸ Seterusnya beliau menambah bahawa sesebuah negara boleh ditakrifkan negara Islam walaupun dikuasai oleh orang-orang kafir, asalkan masyarakat Islam tersebut dibenar melaksanakan syariah Islam dalam kehidupan mereka.⁹

Penulis secara asasnya menerima kesemua konsep yang dikemukakan para ilmuan sebagaimana paparan di atas kerana ia saling berkait antara satu sama lain serta lengkap-melengkapi. Walaubagaimanapun terdapat tiga asas yang disepakati oleh mereka dan ini sekaligus merumus kepada konsep negara Islam menurut penulis. Pertama negara tersebut mestilah ditadbir dan dikuasai oleh kaum muslimin dari segi *wilāyah al-tafwīd*; hak ketuanan. Ini bagi memastikan mereka yang terus menguasai tampok pemerintahan. Kedua didaulatkan hukum dan syariah Islam dalam seluruh aspek kehidupan samada yang melibatkan

⁶ *Ibid.*

⁷ Zuhāyliy, Wahbah, (1998), *Āthār al-Ḥarb fī al-Fiqh al-Islāmiy*, Dār al-Fikr, Dimasyk, h. 155.

⁸ 'Awdah, 'Abd Qādir, (1994), *al-Tasyrī' al-Jinā'i al-Islāmiy*, c. 13, Beirut, Mu'assasah al-Risālah, j. 1, h. 421.

⁹ *Ibid.*

hubungan manusia sesama manusia maupun hubungan manusia dengan Allah (s.w.t). Ketiga negara tersebut mestilah memiliki kemampuan dalam mempertahankan *sovereignty* dari ancaman musuh. Penulis menjadikan tiga asas komponen ini sebagai kesimpulan kepada maksud konsep negara Islam.

;

Manakala Madinah pula merupakan tanah air tempat ditegakkan negara Islam pimpinan Rasulullah (s.a.w.). Dari segi kedudukan, Madinah terletak di tengah-tengah oasis (lembah) yang subur. Bahagian barat lautnya dilingkungi Bukit Silā', di selatannya terdapat Bukit 'Eir dan lembah al-'Aqīq. Manakala Bukit Uḥud, Bukit Thūr dan lembah Qanāt pula menjadi sempadan di bahagian utara. Di bahagian timur pula disempadani oleh Ḥarārah (kawasan tanah hitam) Wāqim al-Syarqiyya, manakala Ḥarārah Wabrah al-Gyarbiyyah pula terletak di barat Madinah.¹⁰

Menurut sebahagian ahli sejarah, tanah haram Madinah melingkungi sepanjang 16 km. Ini bertepatan jika diukur jarak Bukit Thūr dari Masjid Nabawi yang kira-kira 8 km, sebagaimana Bukit 'Eir ke masjid Nabawi juga pada berjarak 8 km. Ini menjadikan panjang Madinah dari utara ke selatan ialah 16 km.¹¹ Dalam sepotong hadis Nabi (s.a.w.) bersabda yang bermaksud:

*"Tanah Haram Madinah itu di antara Bukit 'Eir dan Bukit Thūr."*¹²

¹⁰al-Ḥamūdī, Yāqūt bin 'Abd Allāh, (tt), *Mu'jam al-Buldān*, j. 4, Beirut, Dār al-Kitāb al-'Arabiyy, h. 302, Al-Kannānīy al-Andalūsiy, Abiy al-Husīn Muḥammad bin Aḥmad, (tt), *Reḥlah Ibn Jubāyr*, j. 2, Beirut, Dār al-Kitāb al-'Arabiyy, h. 174.

¹¹al-Anṣāriy, 'Abd. Quddūs, (1393), *Āthār al-Madīnah*, Madinah, al-Maktabiyyah al-Salafiyyah, h. 209.

¹² *Ṣaḥīḥ Bukhārī*, (tt), *op-cit*, no hadis 6755. *Ṣaḥīḥ Muslim*, (1994), *op-cit*, no. hadis 1370.

Mengenai lebar Madinah, Rasulullah (s.a.w.) bersabda yang bermaksud:

*"Di antara dua tanah hitamnya (Madinah) itu adalah tanah haram"*¹³

Manakala jarak Madinah dari Jeddah pula kira-kira 400 km dan dari Mekah 430 km. Cuaca di Madinah bolehlah disifatkan sebagai sangat panas pada musim panas, musim peralihan yang sederhana dan sangat sejuk di musim sejuk.¹⁴ Mengikut rekod sejarah, orang pertama membuka Madinah selepas peristiwa banjir besar Nabi Nuh (a.s) ialah Yathrib bin Qāniyyah bin Mahlā Ba'il bin 'Ubāyl daripada keturunan Nabi Nuh (a.s) Manakala orang yang pertama membuka penempatan dan ladang-ladang pertanian pula ialah 'Amālik Baniy Imlāk daripada keturunan Sām, iaitu anak Nabi Nuh (a.s).

Sebelum berlaku peristiwa hijrah Rasulullah (s.a.w.), Madinah dikenali sebagai Yathrib dan didiami tiga kaum utama iaitu Yahudi, Aūs dan Khazraj. Yahudi merupakan golongan terbesar dan menguasai ekonomi Madinah. Ketiga-tiga kaum tersebut sentiasa bertelingkah dan berperang sesama sendiri sehingga berlaku hijrah Rasulullah (s.a.w.) ke Madinah yang membawa misi keamanan dan keadilan kepada mereka. Setiba Rasulullah (s.a.w.) di Yathrib, Baginda (s.a.w) menukar nama Yathrib kepada nama *al-Madinah al-Munawwarah*, yang bermaksud Kota Yang bercahaya. Selain daripada nama Madinah, ia turut digelar

---

¹³ *Ṣaḥīḥ Muslim*, (1994), *ibid*, no. hadis 1372.

¹⁴ al-Ḥamūdīy, (tt), *op-cit*, h. 302, al-Kannāniy, (tt), *op-cit*, j. 2, h. 174.

dengan pelbagai nama yang lain, antaranya Ṭābah al-Ṭayyibah¹⁵, al-‘Iman¹⁶ dan Yathrib.¹⁷

Namun Madinah lebih popular dari yang lain apatah lagi ia juga merupakan istilah yang dimuatkan oleh Allah (s.w.t.) di dalam al-Quran. Antaranya firman Allah (s.w.t.) yang bermaksud:

“Di antara orang-orang Arab Badwi yang ada disekelilingmu itu, ada orang-orang munafiq dan ada juga di antaranya penduduk Madinah, mereka keterlaluan dalam munafiqnya”.

(Terj. Sūrah al-Tāwbah (9): 101)

Firman Allah (s.w.t.) lagi yang bermaksud:

“Sesungguhnya jika tidak berhenti orang-orang munafiq, orang-orang yang berpenyakit dalam hatinya dan orang-orang yang menyebarkan khabar bohong di Madinah”.

(Terj. Sūrah al-Aḥzāb (33):60)

Kesimpulannya Madinah merupakan nama baru bagi Yathrib dan mulai menjadi masyhur semenjak ditegakkan negara Islam oleh Rasulullah (s.a.w.)

¹⁵ *Ṣaḥīḥ Muslim*, (1994), *op-cit*, no. hadis 1385.

¹⁶ *Ṣaḥīḥ Bukhārī*, (11), *op-cit*, no. hadis 1871.

¹⁷ al-Samhūdī, ‘Alīy bin Aḥmad, (1404H), *Wafā’ al-Wafā’*, bi Akhbār Dār al-Muṣṭafā’, j. 1, c. 4, Beirut, Ehyā’ al-Turāth al-‘Arabīy, h. 8-27.

2.3 ASAS-ASAS NEGARA ISLAM

Asas-asas pembentukan negara Islam dibincang oleh ulama dengan menjadikan kejayaan Rasulullah (s.a.w.) membentuk negara Islam sebagai asas penting yang mendasari perbincangan mereka. Namun terlebih dahulu Allah (s.w.t.) telah membentang kerangka asas sebuah negara Islam melalui FirmanNya yang bermaksud:

"Dan Allah telah berjanji kepada orang-orang yang beriman di kalangan kamu dan mengerjakan amalan yang soleh bahawa Dia bersungguh-sungguh menjadikan mereka berkuasa di muka bumi, sebagaimana Dia telah menjadikan orang-orang sebelum mereka berkuasa, dan Dia akan meneguhkan bagi mereka agama yang telah diredhai-Nya untuk mereka, dan Dia benar-benar akan menukarkan (keadaan) mereka, sesudah mereka berada di dalam ketakutan menjadikan mereka aman sentosa, mereka tetap akan menyembahKu dengan tetap tiada mempersekutukan sesuatu apapun denganKu, dan barang sesiapa yang tetap kafir sesudah janji itu, maka mereka itulah orang-orang yang fasik"

(Terj. *Sūrah al-Nūr* (24): 55)

Berasaskan ayat di atas, kebanyakan ulama menjelaskan bahawa sesebuah negara Islam harus terdapat empat asas utama iaitu tanah air, rakyat, kekuasaan dan pengiktirafan. Antara tokoh ulama dan sarjana yang berbincang tentang perkara di atas ialah Maḥmūd Abū Layl menerusi karyanya berjudul *Usus al-'Alāqāt al-Dāwlah fī al-Islām*. 'Abd Salām Madkūr, melalui penulisannya yang bertajuk *Ma'ālim al-Dāwlah al-Islāmiyyah*. Eḥsān Ḥamīd Al-Mafrijiy dalam kajian beliau yang berjudul *al-Nazariyyah al-'Āmmah fī al-Qānūn al-Dustūriy*; Ibrāhīm al-Ghāziy melalui analisis beliau bertajuk *al-Dāwlah wa al-Nazzam al-Dustūriyyah* dan tokoh-tokoh ilmunan yang lain. Selain itu, tokoh-tokoh sarjana

barat juga tidak ketinggalan dalam membuat analisis tentang perkara tersebut. Di antara mereka ialah Ziya Gokalp menerusi analisis beliau bertajuk *Turkish Nationalism and Western Civilization*; Sir. Philip Babccock Gove dengan khazanahnya yang bertajuk *Webster's Third New Dictionary of English Language* serta lain-lain lagi.

2.3.1 Tanah Air

Tanah air merupakan asas utama pembentukan negara. Ia adalah tapak bagi menampung kewujudan sebuah pemerintahan. Menurut *Kamus Dewan*, takrif tanah air didefinisikan dengan maksud negeri tempat seseorang itu dilahirkan ataupun daerah yang berada di bawah suatu pemerintahan.¹⁸

Maḥmūd Abū Lāyl menjelaskan tanah air sebagai lokasi ataupun sempadan tanah tertentu yang ditadbir melalui Syariah Islamiyyah, di samping kekuasaannya dimonopoli oleh orang-orang Islam. Seterusnya, pemerintah Islam berkemampuan mengawal tahap keselamatan tanah air tersebut dari ancaman musuh samada dari dalam atau luar negara. Selanjutnya beliau menambah bahawa tanah air mestilah bersifat pro aktif dalam memberi *in-put* kesejahteraan kepada rakyat jelata samada dari sudut ekonomi, sosial dan pembangunan.¹⁹ Dari kajian yang dijalankan mendapati antara tokoh ilmunan yang sependapat sebagaimana di atas ialah 'Abd Salām al-Madkūr,²⁰ 'Abd al-Karīm Zāydān,²¹

¹⁸ Hajjah Noresah bt Baharom, (1994), *op-cit*, h. 1362.

¹⁹ Abū Layl, Maḥmūd, (1988), *Usus al-'Alāqāt al-Dāwlah fīl Islām*, Beirut, Mu'assasah al-Risālah, h. 67.

²⁰ Madkūr, 'Abd al-Salām, (1986), *Ma'ālim al-Dāwlah al-Islāmiyyah*, Meşr, Dār Eḥyā' al-Kutub al-'Arabiyyah, h. 60.

Maḥmūd Abū Layl dan Kāmil al-Daḡsy.²² Manakala Ehsān Ḥamīd al-Mafrijiy dan Ibrāhīm al-Ghāziy pula menambah dengan menyatakan bahawa tanah air hendaklah berpotensi untuk dioperasikan aktiviti harian rakyat secara tetap terutama bagi *survival* kehidupan rakyat jelata.²³

Sebagai tambahan terdapat keistimewaan pada tanah air negara Islam iaitu ia bersifat anjal dan berkembang sejajar dengan perkembangan dakwah. Ini bermaksud apabila dakwah mulai berkembang sehingga berjaya ditegakkan negara Islam di negara tersebut, maka sempadan negara Islam mulai melebar ke kawasan berkenaan. Justeru, sempadan negara Islam lebih bersifat antarabangsa dan bertaraf globalisasi. Ia sejajar dengan sifat dakwah Islam yang sememangnya bersifat global, tidak mengenali perbatasan sesebuah negara ataupun sempadan geografi. Inilah pendapat yang dikemukakan oleh tokoh-tokoh ilmuan Islam seperti al-Kāsāniy, Ibn Qayyim al-Jāwziy, al-Imām al-Syarbīniy dan Wahbah al-Zuhāyliy.²⁴

Penulis berpendapat bahawa pandangan tersebut diasaskan kepada realiti sirah Rasulullah (s.a.w) iaitu menjelang tahun yang ke-8 Hijrah, Rasulullah (s.a.w.) bersama para sahabat berjumlah hampir 10 ribu orang mulai berjaya menguasai Mekah. Ia dirancang melalui operasi *al-Futūhāt al-Islāmiyyah*. Peristiwa bersejarah tersebut berlaku pada hari Selasa, 17 Ramadan tahun ke-8

²¹ Zāydān, 'Abd al-Karīm, (1396 H), *Aḥkām al-Dhimiyyīn wa al-Musta'minīn fī Dār al-Islām*, c. 2, Beirut, Mu'assasah al-Risālah, h. 18.

²² al-Daḡsy, Kāmil, (1994), *op-cit*, h. 123.

²³ al-Mafrijiy, Ehsān Ḥamīd, (1985), *al-Nazariyyah al-'Ammah fī al-Qānūn al-Dustūriy*, Beirut, Dār al-Fikr, h. 37, Laylah, Muḥammad Kāmil, (1997), *al-Naẓam al-Siyāsah*, Beirut, Dār Ehyā' al-Turāth al-Arabiyy, h. 28.

²⁴ al-Kāsāniy, 'Alā' al-Dīn Abū Bakr, (1402 H), *Bāḍā'ī' al-Ṣanā'ī' fī Tartīb al-Syarā'ī'*, Beirut, Dār al-Kuttāb al-Arabiyy, c. 2, j. 7, h. 130. al-Jāwziyyah, Syam al-Dīn Ibn Qayyim (1401 H), *Aḥkām Ahl al-Dhimmah*, Meṣr, Dār 'Ilm lil Malāyin, c. 3, j. 1, h. 366. al-Zuhāyliy Wahbah, (1998), *op-cit*, h. 173.

hijrah.²⁵ Sejurus selepas itu, Mekah mula ditadbir oleh kerajaan Islam. Rentetannya, sempadan negara Islam yang pada mulanya hanya di Madinah sahaja, maka dari detik itu ia mulai melebar ke Mekah.

Daripada pembentangan di atas, jelas mendapati bahawa tanah air merupakan asas yang paling penting dalam membentuk sebuah negara. Justeru usaha Rasulullah (s.a.w.) mendapatkan Madinah merupakan bukti yang paling kukuh ke atas pernyataan yang dikemukakan oleh tokoh-tokoh sarjana. Kepentingannya diibaratkan satu bekas untuk diisi sejumlah air yang bernama kerajaan Islam, tanpa bekas tersebut masakan dapat ditampung sebuah kerajaan Islam.

Penulis selain menyokong pandangan di atas, turut menjelaskan bahawa seluruh tanah air hakikatnya menjadi hak milik Allah (s.w.t.) secara mutlak. Justeru, sewajar dipulangkan *al-Hiyāzah*; hak menguasai muka bumi kepada orang-orang yang beriman sebagaimana yang telah amanahkan oleh Allah (s.w.t.) Maka, tepat sekali apabila semua sempadan dan geografi muka bumi ini ditegakkan kerajaan Islam sebagai satu-satunya agama yang diredai Allah. Firman Allah (s.w.t.) yang bermaksud:

"Sesungguhnya bumi ini adalah milik Allah yang akan diwarisi kepada sesiapa yang dikehendaki di kalangan hambaNya."

(Terj. *Sūrah al-Anbiyā'* (21):105)

---

²⁵ al-Būṭiy, (1989), *op-cit*, h. 108, al-Mubārakāfūriy, (1990), *op-cit*, h. 476.

2.3.2 Kuasa

Asas kedua pembentukan negara ialah kuasa. Pada umumnya kuasa memainkan peranan yang sangat penting bagi meneruskan *survival* sesebuah kerajaan. Justeru, ²⁶ al-Quran dan al-Sunnah dari awal-awal lagi menjelaskan keutamaan tersebut. Firman Allah (s.w.t) yang bermaksud:

*"Ingatlah ketika tuhanMu berfirman kepada para Malaikat:
"Seseungguhnya Aku tetap menjadikan seorang khalifah di atas
muka bumi"*

(Terj. *Sūrah al-Baqarah* (2): 30)

Dalam menafsir ayat di atas, al-Qurtubiy menjelaskan bahawa ayat tersebut menjadi asas utama kepada perlantikan *imām* (pemimpin) bagi menerajui tampok kekuasaan negara. Arahannya mestilah ditaati oleh sekalian rakyat. Melalui kuasa yang ada pada pemimpin menjadikan beliau seorang yang berhak mengeluarkan arahan dan melaksanakan hukuman kepada rakyat di negara yang diterajuinya.²⁶ Manakala Rasulullah (s.a.w.) pula bersabda yang bermaksud:

*"Apa bila keluarnya tiga orang untuk bermusafir, maka lantiklah
salah seorang daripada mereka bertiga menjadi ketua."*²⁷

Dalam mengulas hadis di atas, al-Syawkāniy menjelaskan bahawa hadis di atas selain merupakan satu dalil yang kukuh dalam menjelaskan kepentingan perlantikan pemimpin, maka ia turut memperlihatkan nilai kuasa yang ada pada seseorang pemimpin. Maka dengan adanya kuasa pada seorang pemimpin,

²⁶ al-Qurtubiy, (tt), *al-Jāmi' li-Ahkām al-Qur'ān*, Beirut, Dār Ehyā' al-Turāth al-Arabiyy, j. 1, h. 264.

²⁷ Abū Dāwūd, Sulāymān bin al-Asy'at bin Ishāq, (1952), *Sunan Abū Dāwūd*, c. 1, j. 3, no. hadis 2608.

memungkinkan dia untuk mengeluarkan arahan, perintah, larangan dan seumpamanya.²⁸ Apatah lagi dalam suasana memerintah negara yang sudah pasti melibatkan masyarakat ramai, justeru kepentingan memperolehi kuasa bagi memantau kehidupan mereka amat-amat diperlukan.²⁹

Kepentingan memperolehi kuasa dalam konteks sebuah negara turut diakui tokoh-tokoh ilmuan Islam yang lain. Al-Imām al-Juwāynī atau lebih dikenali dengan gelaran al-Imām al-Ḥaramāyn menjelaskan bahawa kuasa merupakan satu asas utama dalam pembentukan negara dengan menjelaskan peranananya yang berfungsi mengembelikan kuasa yang total di dalam sesebuah negara.³⁰ Al-Māwardīy menterjemahkan kuasa dengan maksud asas-asas utama dalam pentadbiran sebagai menggalang-ganti urusan kenabian dalam menegakkan agama dan memerintah negara dengan agama.³¹ Akhirnya Ibn Khaldūn menterjemahkan kuasa dengan erti mereka yang diberi kuasa dan hak kata putus dalam mengurus kepentingan duniawi maupun ukhrawi rakyat jelata.³²

Daripada paparan di atas menyimpulkan bahawa mendapatkan kuasa pemerintahan merupakan unsur penting bagi konteks mentadbir negara dan rakyat. Sebaliknya membiarkan rakyat hidup tanpa dikawal oleh (*al-Ṣulṭah*); kuasa pemerintahan menjadikan mereka terus dalam keadaan pincang dan porak peranda. Antaranya masing-masing akan bertindak mengikut selera dan nekad

²⁸ al-Syāwkanīy, *Irsyād al-Fuḥūl Ilā Taḥqīq al-Ḥaq min 'Ilm al-Uṣūl*, (tt), Beirut, Dār al-Ma'rifah, h. 48.

²⁹ *Ibid.*

³⁰ Imām al-Ḥaramāyn, al-Juwāynī, (tt), *Ghiyāth al-'Umam fī al-Tayyāth al-Zulam*, Iskandariyyah, Dār al-Da'wah, h. 22.

³¹ al-Māwardīy, Abū Ḥasan 'Alī b. Muḥammad, (1402 H), *al-Aḥkām al-Sulṭāniyyah*, Beirut, Dār al-Kutub al-'Ilmiyyah, h. 5.

³² Ibn Khaldūn, 'Abd Raḥman Muḥammad, (tt), *al-Muqaddimah*, Kaherah, Dār al-'Ulūm, h. 191 dan 318.

sesuka hati mereka tanpa mempedulikan kemaslahatan orang lain. Di samping akan berleluasalah kepincangan seperti kezaliman, kerakusan, eksploitasi sabotaj dan lain-lain lagi.

Dalam mentadbir Madinah didapati Rasulullah (s.a.w.) telah berusaha mendapatkan kuasa dengan memuatkan peruntukan tentangnya di dalam perlembagaan Madinah yang menjadi dasar negara. Di dalamnya memperincikan kuasa pemerintahan Rasulullah (s.a.w.) dan kewajiban mentaati Rasulullah (s.a.w.) sebagai ketua negara yang berkuasa.³³ Sebagai contoh, fasal 23 dan 42 perlembagaan Madinah memperuntukkan bahawa segala pertelingkahan, pertikaian dan krisis hendaklah dirujuk terus kepada Rasulullah (s.a.w.) selaku ketua negara yang berkuasa.

Justeru, beberapa tokoh sarjana dalam ulasan mereka menjelaskan bahawa perlembagaan Madinah bukan sahaja memperlihatkan satu bentuk pentadbiran lunak dan konsisten semata-mata, bahkan turut memperlihatkan kekuasaan Rasulullah (s.a.w.) di Madinah. Oleh yang demikian Edward N. Teall menyatakan bahawa dengan adanya perlembagaan Madinah, menjadikan Nabi Muhammad (s.a.w.) bukan sahaja pemimpin agama semata-mata, sebaliknya pemimpin yang berkuasa terhadap sebuah negara.³⁴ Anthony Nutting menjelaskan bahawa perlembagaan Madinah merupakan satu '*treat*' atau *treaty of alliance* (Penjanjian persekutuan) yang menyusun kehidupan masyarakat Madinah di bawah kuasa pentadbiran pimpinan Muhammad (s.a.w.)³⁵

---

³³ *Perlembagaan Madinah*, lampiran A.

³⁴ Edward N. Teall, (1965), *Webster's World University Dictionary*, Washington: Publishers Company Inc, h. 1064

³⁵ Antony Nutting, (1964), *The Arabs*, New Work: Clarson N. Patter Inc, h. 62.

Daripada keseluruhan perbincangan di atas, jelas menunjukkan bahawa kekuasaan merupakan asas penting dalam mendirikan sesebuah negara. Tanpanya akan hilang kekuatan maupun kewibawaan dalam mentadbir, mengawal, dan menghukum segala kegiatan rakyat agar menjurus ke arah kebaikan dan kesejahteraan. Maka tepat sekali Rasulullah (s.a.w.) mencipta (*al-Sultah*) kekuasaan yang berasaskan *main-power government* untuk mentadbir negara secara sistematik dan konsisten.

2.3.3 Rakyat

Asas negara Islam seterusnya ialah rakyat yang mendiami di sesebuah tempat. Satu realiti yang jelas bahawa sebarang mekanisme pentadbiran dalam sesebuah negara mempunyai pertautan yang rapat di antara pemerintah dengan rakyat yang menjadi tenaga manusia dalam memajukan sesebuah negara. Oleh itu komponen rakyat merupakan satu elemen yang mesti wujud ketika mengurus sesebuah negara. Tanpa mereka pembentukan negara pastinya akan pincang. Oleh itu Allah (s.w.t.) telah menjelaskan hakikat ini melalui firmanNya yang bermaksud:

"Wahai Manusia! Sesungguhnya kami ciptakan kamu dari seorang laki-laki dan seorang perempuan dan menjadikan kamu berbangsa-bangsa dan bersuku supaya kamu saling kenal-mengenal, sesungguhnya orang yang paling mulia di antara kamu di sisi Allah ialah orang yang paling bertaqwa di kalangan kamu"

(Terj. *Sūrah al-Hujurāt* (13): 13)

Dalam menghuraikan ayat di atas, seorang tokoh mufassir terkenal, al-Ālūsiy menghuraikan bahawa kalimah berbangsa-bangsa dan bersuku-suku merujuk kepada himpunan kelompok manusia yang berada di bawah satu rumpun besar yang dikenali sebagai sebagai rakyat.³⁶ Mereka sangat penting sebagai agen pembentukan dan perubahan sosial dalam sesebuah negara.³⁷

Dalam pada itu beberapa tokoh ilmuwan lain turut berkongsi pandangan yang sama tentang perkara ini. Philip Babcock Gove dalam karyanya berjodol *Webster's Dictionary*, menghuraikan konsep rakyat dengan maksud sejumlah orang yang mendiami secara tetap di suatu wilayah tertentu dan diorganisasikan secara politik di bawah satu pemerintahan yang berdaulat.³⁸ Definisi hampir sama dengan Ziya Gokalp melalui analisis beliau berjodol *Turkish Nationalism and Western Civilization* yang membuat huraian yang hampir sama dengan Philip Babcock Gove.³⁹

Dalam realiti negara Islam Madinah, klasifikasi rakyat berlaku dalam dua dimensi iaitu warganegara muslim dan non muslim. Pembahagian ini dibincang secara detail oleh sarjana-sarjana Islam seperti al-Imām al-Sarkhasiy melalui karya masyhurnya, iaitu *al-Mabsūt*, Maḥmūd Abū layl melalui tulisan beliau berjodol *Usūs al-'Alāqāt al-Dāwliyyah fī al-Islām* dan 'Abd. Karīm Zāydān melalui khazanahnya yang bertajuk *Aḥkām Ahl Dhimmiyyīn*.

³⁶ al-Ālūsiy, Abū al-Faḍl Syihāb al-Dīn, (1398 H), *Rūḥ al-Ma'āniy fī Tafsīr al-Qur'ān al-Karīm wa al-Sab' al-Ma'āniy*, Beirut, Dār al-Fikr, j. 13, h. 313.

³⁷ *Ibid.*

³⁸ Philip Babcock Gove, (1961), *Webster's Third New Dictionary of English Language*, Massachusetts: G&G. Merriam Company, h. 1755.

³⁹ Ziya Gokalp, (1959), *Turkish Nationalism and Western Civilization*. London: George Allen and Unwin Ltd, h. 214.

Warganegara muslim yang mendiami Madinah terdiri daripada dua masyarakat pribumi terbesar iaitu Aūs dan Khazraj. Kedua-dua kelompok dinamakan Rasulullah (s.a.w.) dengan masyarakat *Anṣār* yang bermaksud mereka yang suka menolong. Ia merujuk kepada masyarakat Aūs dan Khazraj yang telah banyak memberikan⁴⁰ pertolongan dan juga sumbangan samada harta benda, tempat tinggal maupun sokongan moral kepada golongan muhajirin, iaitu masyarakat Mekah yang berhijrah ke Madinah.⁴⁰

Manakala warganegara non muslim Madinah pula dipecahkan kepada dua katogari utama iaitu *ahl al-Dhimmah* dan *al-Musta'minūn*. Warga *ahl al-Dhimmah* ialah mereka yang bukan Islam tetapi mengikat kontrak perjanjian dengan Kerajaan Madinah untuk tunduk dan patuh kepada Kerajaan Madinah.⁴¹ Mereka ini terdiri dari pelbagai golongan seperti kaum musyrikin dan kaum Yahudi samada dari Kabilah *Qurayzah*, Kabilah *Qaynuqā'* dan Kabilah *al-Nadhr*.

Walaupun mereka ini non muslim, namun mereka diberikan hak, keistimewaan dan pembelaan oleh kerajaan Madinah, seperti hak memiliki kekayaan, hidup bersosial, kebebasan beribadah dan lain-lain lagi. Maka sebagai timbal-balasnya, warga *ahl al-Dhimmah* mestilah memberikan jizyah, iaitu cukai kepada kerajaan Madinah.⁴²

⁴⁰ *Ibn Hisyām*, (1997), *op-cit*, j. 2, h. 119, *al-Būṭiy*, (1989), *op-cit*, h. 201, Abū lāyl, Maḥmūd, (1988), *op-cit*, h. 63.

⁴¹ al-Syarbiniy, Muḥammad Khaṭīb, (1982), *Mughnī al-Muḥtāj ila Ma'rifa Ma'ānī alfāz al-Minhāj*, Dimasyk, Dār al-Fikr, h. 4, j. 242.

⁴² *Ibid*.

Dari segi kerakyatan, warga *ahl al-Dhimmah* berada pada standard yang sama sebagaimana kerakyatan warga muslim. Ini merupakan pendapat *jumhūr Fuqahā'*. Antara mereka yang berpendapat demikian ialah al-Kāsāniy,⁴³ Ibn Ilhimām,⁴⁴ Ibn Qudāmāh⁴⁵ dan 'Abd. Al-Qādir 'Āwdah.⁴⁶ Manakala golongan *al-musta'minūn* pula ialah mereka yang bukan Islam dan tidak mengadakan apa-apa kontrak sosial dengan Kerajaan Islam Madinah. Kehadiran mereka di Madinah hanya untuk jangka masa dan tujuan yang tertentu sahaja seperti singgah untuk berniaga, melawat dan seumpamanya. Namun keamanan dan keselamatan mereka tetap dijamin oleh pihak negara Islam.⁴⁷

Daripada huraian dan perbincangan di atas, jelas memperlihatkan bahawa negara Madinah memiliki rumpun entiti kumpulan manusia yang tersendiri. Kesemua mereka merupakan rakyat Kerajaan Madinah.

2.3.4 Pengiktirafan

Pengiktirafan memberi maksud suatu kebebasan mutlak yang dinikmati oleh sesebuah negara dalam menguruskan kehidupan mereka tanpa gangguan dari mana-mana pihak.⁴⁸ Manakala Muḥammad Ṭalā'at al-Ghānīmīy menghuraikan dengan maksud satu bentuk pengurusan tertentu yang dilakukan oleh mana-mana negara seperti membuat pengistiharan rasmi ataupun menghantar para diplomat

⁴³ al-Kāsāniy, (1402 H), *op-cit*, j. 5, h. 281.

⁴⁴ Ibn Alhumam, Kamāl al-Dīn, (1397 H), *Faṭḥ al-Qadīr 'al al-Hidāyah Syarḥ Bidāyah al-Mudtadī'*, Dimasyk, Dār al-Fikr, j. 6, h. 51.

⁴⁵ Ibn Qudāmāh, Muḥammad bin 'Abd Allāh, (1392 H), *al-Mughnī*, Beirut, Dār al-Kuttāb al-'Arabīy, j. 6, h. 168.

⁴⁶ 'Āwdah, (1994), *op-cit*, j. 1, h. 307.

⁴⁷ Zāydan, 'Abd. Al-Karīm, (1396 H), *op-cit*, h. 74. al-Zarkasiy, Syam al-A'immah, (tt), *al-Mabsūṭ*, c. 2, j. Beirut, Dār al-Ma'rīfah, 10, h. 97.

⁴⁸ Muḥammad Majdhūb, (1984), *Muḥāḍarāt fī al-Qānūn al-Duwalīy*, Meṣr, Dār al-Ma'ārif, h. 94.

ke sesebuah negara yang diiktirafnya bagi membayangkan kewujudan hubungan dua hala antara kedua buah negara berkenaan.⁴⁹

Dalam konteks Madinah, Rasulullah (s.a.w.) telah menyusun beberapa strategi agar Madinah diiktiraf sebagai sebuah negara oleh negara-negara luar. Dari kedua-dua pendapat tadi menjelaskan kepentingan sesebuah negara berkenaan mendapatkan pengiktirafan dari negara ataupun badan-badan tertentu yang memperakurkannya sebagai sebuah negara berdaulat. Antara usaha Rasulullah (s.a.w.) ialah mengadakan cop mohor rasmi kerajaan Madinah, mengutuskan wakil-wakil Kerajaan Madinah ke negara-negara luar, menempatkan mereka menjadi duta di negara-negara tertentu serta menjalin hubungan diplomatik dengan negara-negara luar seperti Habsyah, Yaman, Habsyah, Rom dan dan lain-lain.⁵⁰

---

⁴⁹ al-Ghānīmiy, Muḥammad Ṭala'āt, (1996), *al-Qānūn fī al-Islām*, Meşr, Dār al-Kutub al-Duwalīy, h. 497.

⁵⁰ *Infra*, h. 69-70.

2.3.5 Melaksana Syariah

Melaksana syariah merupakan misi terbesar pembentukan sesebuah negara Islam. Arahan ini banyak terdapat di dalam al-Quran maupun sunnah Rasulullah (s.a.w.) Antara lain firman Allah (s.w.t.) yang bermaksud:

"Dan hendaklah kamu menjalankan hukum di antara mereka dengan apa yang diturunkan oleh Allah dan janganlah kamu menurut kehendak hawa nafsu mereka dan berjaga-jagalah supaya mereka tidak memesongkan kamu dari sesuatu hukum yang telah diturunkan oleh Allah ke atas kamu".

(Terj. *Sūrah al-Mā'idah* (5):49)

Firman Allah lagi yang bermaksud:

"Dan sesiapa yang tidak menghukum dengan apa yang diturunkan oleh Allah maka mereka itulah orang-orang kafir".

(Terj. *Sūrah al-Mā'idah* (5):44)

Manakala Rasulullah (s.a.w.) bersabda yang bermaksud:

"Dengar dan taatlah ketua kamu sekalipun dia hanyalah seorang hamba Habsyi, selagi mana di menegakkan ajaran kitab Allah (syariah) pada kamu semua"⁵¹.

⁵¹ 'Abd Allāh al-Bukhārī, (tt), *Ṣaḥīḥ Bukhārī*, Dār al-Ma'rīfah, Beirut, j. 13, h. 121. Muslim al-Hajjāj, *Ṣaḥīḥ Muslim*, (tt), al-Maṭba'ah al-Miṣriyyah, Meṣr, j. 12, h. 225.

Yūsuf al-Qarāḍawiy dalam mengulas ketiga-tiga nas di atas menjelaskan bahawa pihak berkuasa yang diberi amanah memegang tampok pemerintahan wajib melaksanakan syariah Islam dalam pemerintahannya. Inilah sunnah yang dilaksana Rasulullah (s.a.w) ketika mentadbir Madinah.⁵² Ia dimulakan dengan memaktub kewajipan berhukum dengan hukuman Islam di Madinah menerusi perlembagaan Madinah, ia diikuti dengan merialisasikannya sebagai satu kenyataan.

Justeru, mana-mana pihak berkuasa yang tidak menjalankan syariah Islam sebagaimana yang dinyatakan oleh Allah dan dilaksanakan oleh Rasulullah (s.a.w.) maka ia boleh membawa kepada kekufuran. Ini kerana kewajipan melaksanakan syariah dalam pemerintahan Islam merupakan satu kewajipan yang bersifat *qat'ī al-dilālah* dari segi kesabitannya dan tidak perlu kepada ijtihad maupun *istinbāt*.⁵³

Dalam perkembangan berkaitan selepas termeterai perjanjian Hudaibiyyah, Rasulullah (s.a.w.) mengambil peluang dengan mengutus surat kepada raja-raja dan pembesar negara seperti Rom, Parsi, Habsyah, Mesir, Yaman, Yamamah dan lain-lain lagi. Kandungannya ialah mengajak mereka memeluk Islam seterusnya melaksana pemerintahan Islam di negara masing-masing. Inilah rahsia yang terkandung di dalam firman Allah (s.w.t.) yang bermaksud:

---

⁵² al-Qaradawiy, Yusof, (terj. Ustazah. Juanda Hj. Jaya), (1998), *Fiqh Daulah menurut perspektif Islam*, c. 1, Ceras, Kuala Lumpur, Otopack & Print Sdn Bhd, h. 16-19.

⁵³ *Ibid.*

"Katakanlah (Wahai Muhammad): Wahai ahli kitab, marilah kepada satu kalimah yang bersamaan antara kami dengan kamu, iaitu kita semua tidak menyembah melainkan Allah dan kita tidak sekutukan dengannya sesuatupun serta jangan pula sebahagian kita mengambil akan sebahagian yang lain untuk dijadikan tuhan-tuhan selain Allah. Kemudian jika mereka (Ahli kitab) enggan maka katakanlah kepada mereka: "Saksikanlah kamu bahawa sesungguhnya kami adalah orang-orang Islam"

(Terj. *Sūrah Āl- 'Imrān* (3):64)

Kesimpulannya perlaksanaan syariah merupakan satu elemen penting dan bersifat *fundamental* terutama bagi membezakan asas pembentukan negara Islam dengan yang lain. Bahkan inilah perbezaan ketara di antara Madinah yang ditadbir oleh Rasulullah (s.a.w.) berbanding Mekah yang pada masa tersebut masih mengamalkan dasar pemujaan terhadap berhala, penuh dengan nilai-nilai syirik dan kekufuran.

2.4 ORGANISASI PENTADBIRAN MADINAH

Negara Islam Madinah yang ditegakkan Rasulullah (s.a.w.) adalah sebuah negara yang unik dan mempunyai identiti tersendiri. Realiti ini telah menarik ramai tokoh-tokoh sarjana untuk membuat analisis tentangnya dalam berbagai dimensi dan fokus. Sebagai contoh, Syāykh Muḥammad Ḥamīd Allāh dalam karyanya berjudul *Majmū'ah al-Wathā'iq al-Siyāsah li al-'ahd al-Nabawī wa al-Khilāfah al-Rāsyidah* mengfokuskan kajian terhadap kehidupan bersosial di Madinah dan perlembagaan Madinah. Margoliouth D.S melalui kajian beliau berjudul *Muhammad and the Rise of Islam* mengutarakan nilai-nilai murni serta

status kemajuan yang dicapai oleh Rasulullah (s.a.w.) ketika mentadbir Madinah. Muḥammad Farah pula telah menghasilkan satu kajian berjudul *al- 'Abqariyyah al- 'Askariyyah fī Ghazawāt al-Rasūl*. Analisis tersebut difokuskan tentang cara Rasulullah (s.a.w.) menyusun ketenteraan di Madinah.

'Abd Ḥayyī Kattāniy melalui khazanah beliau bertajuk *al-Tarātīb al- 'Idāriyyah* menganalisis pentadbiran Rasulullah (s.a.w.) menyentuh soal-soal pembahagian portfolio dan kementerian yang wujud pada zaman Rasulullah (s.a.w.). Pembahagian jenis-jenis kementerian dan portfolio merujuk kepada apa yang terdapat pada masa sekarang. Muḥammad Yāsin Mazhar Siddīqiy menganalisis organisasi pentadbiran Rasulullah (s.a.w.) melalui tajuk *Organization of Government Under The Holy Prophet* (s.a.w.) Perbincangan beliau agak lebih tersusun dan kemas terutama apabila membahagikan pentadbiran Rasulullah (s.a.w.) kepada tiga peringkat iaitu pentadbiran pusat, wilayah dan kementerian.

Dalam kajian ini, penulis akan mengutarakan kajian dengan mengkaji struktur organisasi pentadbiran Rasulullah (s.a.w.) di peringkat pusat dan wilayah, kemudian disusuli dengan kajian di peringkat kementerian-kementerian yang ada.

2.4.1 Ketua Negara dan Timbalan Ketua Negara

Dalam konteks semasa jawatan ketua negara dikenali sebagai gelaran presiden ataupun perdana menteri. Di Madinah, Rasulullah (s.a.w.) telah dilantik untuk ke jawatan tersebut. Ini dibuktikan melalui perlembagaan Madinah yang memuktubkan bahawa Rasulullah (s.a.w.) adalah pemimpin tertinggi Madinah. Tiga peruntukan perlembagaan disediakan bagi menjelaskan maksud tersebut.

Fasal 23 perlembagaan Madinah menegaskan bahawa apa jua perselisihan yang berlaku samada di kalangan kaum muslimin atau sebaliknya, maka Rasulullah (s.a.w.) merupakan hakim yang muktamad dalam membuat keputusan.⁵⁴ Kedua pada fasal 36 menegaskan bahawa tiada sesiapa pun samada yang Islam maupun bukan Islam, boleh berperang dengan mana-mana pihak kecuali setelah mendapat keizinan daripada Rasulullah (s.a.w.)⁵⁵ Manakala ketiga pada fasal yang ke 42 menyebut bahawa apabila berlaku sebarang perselisihan di kalangan mereka yang mengakui dan menerima dokumen perlembagaan Madinah, lalu dibimbangi akan berlaku sebarang mala petaka, maka hendaklah merujuk kes mereka kepada Allah dan Rasulullah (s.a.w.) samada dalam soal politik, sosial maupun ketenteraan.⁵⁶

Dalam masa yang sama masyarakat Aūs dan Khazraj masing-masing bersetuju untuk menyerahkan hak kepimpinan dan penguasaan mereka kepada Rasulullah (s.a.w.) serta mengistiharkan Rasulullah (s.a.w.) sebagai ketua

---

⁵⁴ *Perlembagaan Madinah*, lampiran A.

⁵⁵ *Ibid.*

⁵⁶ *Ibid.*

negara. Ini jelas terbukti melalui ucapan yang disampaikan oleh As'ad bin Zarārah, yang menjadi ketua masyarakat Anṣār menegaskan bahawa:

*"... Dan seruan kami, sedangkan kami merupakan kumpulan yang mulia dan mempunyai kekuatan, sehingga tiada sesiapa pun di antara kami yang tamak untuk dipimpin oleh orang lain yang telah ditinggalkan kaumnya, lalu diserahkan kepadanya mahkotanya kemudian melalui masa-masa sukar. Kami memenuhi seruan tuan untuk melindungi semuanya itu..."*⁵⁷

Dalam pada itu Rasulullah (s.a.w.) turut melantik beberapa *nawwāb* ataupun *istikhlāf*. Ia diterjemahkan dalam konteks sekarang dengan gelaran timbalan presiden atau timbalan perdana menteri. Tugas ini lebih dilihat bersifat sementara dan pada jangka masa yang tertentu sahaja, terutama menggantikan Rasulullah (s.a.w.) takala ketiadaan Rasulullah (s.a.w.) di Madinah seperti ketika keluar memerangi musuh, menunaikan haji atau umrah dan lain-lain lagi.

Ini dibuktikan melalui beberapa contoh. Umpamanya ketika Rasulullah (s.a.w.) keluar memerangi kaum Quraysh di al-'Usyayrah, Rasulullah (s.a.w.) melantik Abū Salamah bin 'Abd al-Aswad sebagai penggantinya yang diberi tanggungjawab penuh mentadbir Madinah.⁵⁸ Bahkan ketika berlaku peperangan di daerah Waddān dan Buwwāt, Rasulullah (s.a.w.) mewakilkan tanggungjawab mentadbir negara kepada Sa'ad bin 'Ubādah⁵⁹ dan Sa'ad bin Mu'ādh.⁶⁰

⁵⁷ al-Hīndiy, 'Aliy bin Husām al-Dīn al-Muttaqiy, (1894), *Kānz al-'Ummāl fī Sunan al-af'āl*, - Hyderabad Deccan, 1312/1894. Hadis no. 1525.

⁵⁸ Ibn Hisyām, (1997), *op-cit*, j. 1, h. 590-598.

⁵⁹ Ibn Sa'ad, (1957), *Tabaqāt Ibn Sa'ad*, Beirut, j. 2, h. 8. Ibn Khaldūn, 'Abd. Raḥmān bin Muḥammad, (1956), *Kitāb al-'Ibar*, Beirut, j. 1, h. 744, Ibn Hisyām, (1997), *op-cit*, j. 1, h. 59-91.

⁶⁰ Ibn Sa'ad, (1957), *ibid*, j. 2, h. 9, Balādhūriy, Aḥmad bin Yahyā, (tt), *Anṣāb al-Asyraf*, j. 1, Maktabah al-Qaherah, Mesir, h. 287.

Pada masa yang lain pula, Rasulullah (s.a.w.) melantik Zāyid bin Ḥarīthah sebagai pengganti Rasulullah (s.a.w.).⁶¹ Walaubagaimanapun, tokoh paling penting dan cemerlang yang pernah memangku tugas Rasulullah (s.a.w.) ialah 'Amr bin Umm Maktūm. Beliau seorang buta dari Baniy 'Āmir dan pernah diberi tanggungjawab sebagai timbalan Rasulullah (s.a.w.) sebanyak dua belas kali. Tugas pertama beliau ialah semasa peperangan Badr yang disusuli dengan peperangan *al-Kudr*. Tugas 'Amr bin Umm Maktūm terakhir ialah ketika Rasulullah (s.a.w.) mengetuai tentera Islam menakluki Mekah pada 8 Hijrah/Januari 630 Masehi.⁶²

Dari kajian yang dijalankan melalui khazanah-khazanah sirah dan sejarah Islam seperti *Sīrah Ibn Hisyām*, *al-Bidāyah wa al-Nihāyah Ibn Kathīr*, *Tārīkh al-Ṭabarī* dan lain-lain mendapati bilangan timbalan Rasulullah (s.a.w.) dalam tempoh sepuluh tahun mencecah kepada 21 orang. Antaranya Zāyid bin Ḥarīthah, Basyīr bin 'Abd. Al-Mundhir, Sabā' bin 'Arfataḥ al-Ghifāriy, 'Uthmān bin 'Affān, Abū Dhar al-Ghifāriy, 'Abd. Allāh bin 'Abd. Allāh bin Ubay bin Salūl, Namīlah bin 'Abd. Allāh al-Laythiy, 'Uwāyḍ bin al-Adbad al-Dily, Kalthūm bin Huṣāyn, Abū Dujānā al-Sa'īdiy.⁶³

⁶¹ Ibn Sa'ad, (1957), *ibid*, j. 11, h. 9, Balādhūriy, (tt), *ibid*, j. 1, h. 287, al-Ṭabarīy, Abū Ja'far - Muḥammad bin Jarīr, (1960), *Tārīkh al-Rasūl wa al-Mulūk*, Qaherah, j. 11, h. 407. al-Wāqidiy, Muḥammad bin 'Umar, (1966), *Kitāb al-Maghāziy*, London, 1117-1119.

⁶² Ibn Hisyām, (1997), *op-cit*, j. 2, h. 612. al-Wāqidiy, (1966), *ibid*, 184-197, Ibn Jarīr, (1960), *ibid*, j. 2, 483, 536.

⁶³ Ibn Hisyām, (1997), *ibid*, j. 1, h. 601, 612, j. 2, h. 43, 44, 46, 49, 102, 203, 209, 213, 220, 279, 308, 328, 370, 373, 399, dan 601.

Daripada perbincangan di atas jelas sekali menunjukkan bahawa Rasulullah (s.a.w.) selain diamanahkan untuk memimpin dan menerajui kerajaan Madinah sebagai perdana menteri atau presiden turut melantik beberapa orang sahabat untuk menjadi timbalannya untuk sama-sama membangunkan negara.

2.4.2 Pentadbiran Awam

Pentadbiran awam Madinah dilihat banyak tertumpu kepada urusan pentadbiran. Ia amat penting dalam menyelenggara urusan kerajaan Madinah. Daripada kajian yang dijalankan mendapati terdapat dua bentuk pentadbiran awam yang ditubuh. Pertama di peringkat pusat dan kedua di peringkat wilayah. Bagi pentadbiran pusat antara jawatan utama ialah *al-Musyīr* (penasihat), *Kātib* (Setiausaha), *Rasūl* (Wakil), *Nawwāb* (Pesuruhjaya), dan tugas-tugas khas. Kesemua jawatan-jawatan ini dikawal selia secara langsung melalui pentadbiran pusat.

Manakala pentadbiran di peringkat wilayah antaranya ialah gabenor, pentadbir tempatan, naqib, hakim dan pentadbir pasar. Penjawat jawatan-jawatan tersebut bertanggungjawab mengawal dan menyelia di lokasi yang diamanahkan serta mereka diberi beberapa 'kuasa kecil' untuk mentadbir. Namun kuasa tersebut masih tertakluk kepada kuasa umum yang terdapat di peringkat pusat. Berikut dipaparkan perbincangan tentang kedua-dua bentuk pentadbiran.

(a) Pentadbiran Pusat

Pentadbiran pusat memainkan peranannya yang amat penting bagi menyelia dan menyelenggara urusan pentadbiran negara Madinah. Ia termasuklah memantau keberkesanan tugas-tugas yang dilaksanakan oleh pentadbiran di peringkat wilayah. Berikut diuraikan peranan jawatan di peringkat pusat.

(i) *Al-Musyār* (Penasihat)

Ibn Ishāq dan Ibn Jarīr menjelaskan bahawa Rasulullah (s.a.w.) menubuhkan majlis penasihat atau lebih dikenali dalam konteks semasa dengan gelaran majlis kabinet. Ia dipengerusikan oleh Rasulullah (s.a.w.). terdiri dari pelbagai pihak yang mewakili posisi kaum masing-masing. Ia merupakan majlis tertinggi struktur pentadbiran. Antara mereka yang menganggotai majlis kabinet Abū Bakr, 'Umar, dan Miqdād bin 'Amr-Khuzā'ie yang mewakili masyarakat muhajirin. Sa'ād bin Mu'ādh, 'Ubādah dan Ḥubbāb al-Mūndhir mewakili masyarakat Ansar.⁶⁴

Dalam kabinet tersebut pelbagai isu yang melibatkan kepentingan negara akan dibincangkan sebelum tindakan diambil. Ini termasuklah berbincang bagi menyelesaikan permasalahan yang berbangkit. Sebagai contoh apabila tamatnya peperangan Badr, Rasulullah (s.a.w.) telah meminta pandangan dari kabinet tentang tawanan perang. Ia berakhir dengan keputusan agar mereka dibebaskan

⁶⁴ al-Ṭabariy, (1960), *op-cit* j. 2, h. 474. Ibn Sa'ad, (1957), *al-Ṭabaqāt al-Kubrā*, Beirut, j. 1, h. 7-8.

dengan bayaran pampas an.⁶⁵ Contoh lain ketika berlaku peperangan Uhud, Rasulullah (s.a.w) mengadakan perbincangan di peringkat kabinet bagi mengatur posisi askar perang. Keputusan dibuat dengan tentera Islam bertahan di kawasan lapang di luar kota Madinah.⁶⁶ Begitu juga tentang keputusan memilih tapak membina masjid Nabawi dan lain-lain keputusan.⁶⁷

Daripada peristiwa dan catatan sejarah di atas, jelas melakarkan satu kesimpulan bahawa Rasulullah (s.a.w.) menjadikan majlis kabinet sebagai medan mesyuarat utama dalam merangka pembangunan negara Madinah.

(ii) *Kātib* (Setiausaha)

Kātib bermaksud penulis, pencatat dan penyalin, yang kemudian menjadi satu nama yang dikenali dengan jawatan setiausaha. Dalam realiti masyarakat Arab yang majoriti buta huruf, maka *kātib* akan menikmati kedudukan istimewa dalam masyarakat. Umpamanya Zubāyr, sehingga dikenali dengan gelaran Zubāyr al-Ḥakam al-Kātib.⁶⁸

Semasa mentadbir Madinah, Rasulullah (s.a.w.) turut melantik beberapa sahabat kanannya menjadi setiausaha negara. Diriwayatkan oleh Kattāniy bahawa Syurḥabīl bin Ḥasanah al-Kindiy, ialah setiausaha Rasulullah (s.a.w.) yang paling awal bekerja. Kerja asas beliau ialah pencatat wahyu.⁶⁹ Selain itu, terdapat lagi nama-nama lain yang turut dilantik Rasulullah (s.a.w.) seperti 'Abd Allāh bin

⁶⁵ al-Ṭabariy, (1960), *ibid*, j. 2, h. 474-477.

⁶⁶ al-Ṭabariy, (1960), *op-cit*, j. 2, h. 502-503. Balādhūriy, (tt), *op-cit* j. 1, h. 314-315.

⁶⁷ Bukhāriy, *Bāb al-Masājid, bāb al-Ḥajj, bāb al-Hijrah, bāb al-Buyū*.

⁶⁸ Kattāniy, 'Abd Ḥayyī, (tt), *al-Tarātib al-'Idāriyyah*, Beirut, Ḥasan Janā'id, j. 1, h. 118.

⁶⁹ Kattāniy, (tt), *ibid*.

Sa'ad bin Abiy Syarh, Abū Bakr, 'Umar, 'Uthmān, 'Aliy dan lain-lain lagi. Namun tugas tersebut mulai berkembang kepada urusan kenegaraan seperti menulis dokumen politik untuk kegunaan dalam negara, memfailkan surat masuk dan keluar terutama yang melibatkan negara-negara luar seperti Yaman, Mesir, Habsyah dan lain-lain lagi.

Seorang penulis abad ke-14, Qalqasyandiy, menjelaskan bahawa *Dīwān al-Insyā'* (Jabatan Surat Menyurat) merupakan jabatan pertama diasaskan Rasulullah (s.a.w.). Ini kerana sebagai ketua negara, Rasulullah (s.a.w.) sering menulis kepada pemerintah tentera, gabenor dan pentadbir. Selain itu Baginda (s.a.w.) turut mengutus surat kepada raja dan pemimpin Arab melalui wakil-wakil khas yang dilantik. Dalam pada itu juga setiausaha turut diarahkan untuk mendokumentasi butiran perjanjian dengan masyarakat Yahudi, Nasrani dan Arab penyembah berhala.⁷⁰

Walaupun kajian mendapati sejarawan Islam tidak bersepakat dalam menentukan jumlah setiausaha pada zaman Rasulullah (s.a.w.) Ibn Ishāq dan Ibn Hisyām menyatakan hanya terdapat dua orang setiausaha sahaja. Al-Wāqidīy menambah beberapa orang lain lagi. Manakala Ibn Sa'ad pula menyatakan jumlah setiausaha Rasulullah (s.a.w.) seramai 16 orang. Berbeza dengan Balāzūriy dan al-Ṭabariy yang hanya menyatakan 10 orang sahaja.

Ekoran tiadanya kata putus jumlah setiausaha, mendorong penulis-penulis sirah seterusnya untuk mencatat seberapa ramai nama yang lain. Ibn 'Asākir

---

⁷⁰ *Ibid.* j. 1, h. 118.

berjaya mengumpulkan seramai 25 nama. Walaubagaimanapun jumlah sebenar mereka tidak muktamad. Namun yang jelas ialah terdapat jawatan setiausaha negara Madinah yang dilantik oleh Rasulullah (s.a.w.) dalam mentadbir negara.

(iii) *Saffarah* (Wakil)

Majlis perwakilan (*saffārah*) amat pesat berkembang pada zaman Rasulullah (s.a.w.).⁷¹ Ia sejajar dengan dakwah yang sifatnya sentiasa berkembang dari masa-kesemasa. Kebanyakan mereka yang dipilih menganggotai majlis ini memiliki beberapa sifat istimewa seperti cerdik dan bijaksana, memiliki perwatakan yang baik serta dapat menguasai bahasa negara di tempat yang ditugaskan.⁷²

Rasulullah (s.a.w.) akan memberikan nasihat dan panduan kepada perwakilan-perwakilan sebelum diutus ke sesebuah negara negara. Antara nasihat ialah agar berlemah lembut, berhati-hati, bijaksana, jauhi konflik dan kezaliman, permudahkan dan jangan memperpayahkan. Tugasan wakil-wakil yang dilantik amat mencabar kerana mereka membawa imej Islam ke negara-negara yang diutuskan.⁷³ Al-Kattāniy menjelaskan bahawa antara tugas perwakilan yang utama ialah mengajak masyarakat memeluk Islam, membuat

⁷¹ al-Azrāqiy, Muḥammad bin 'Abd Allāh, (1964), *Akhbār Makkah*, Beirut, h. 71. Rabbīniy, Aḥmad bin Muḥammad, (1940), Al-Malik al-Sa'id, Abū Sālim, (tt), *al-'Aqd al-Farīd*, Kaherah, h. 111, 314.

⁷² Kattāniy, (tt), *op-cit*, j. 1, h. 183-190.

⁷³ Ibn Ishāq, *Sirah Rasūl Allāh*, *op-cit*, j. 1, h. 453, Ibn Sa'ad, (1957), *op-cit*, j. 2, h. 585, Al-Tabariy, (1960), *op-cit*, j. 2, h. 646.

apa-apa perjanjian yang tertentu dan juga memberikan perlindungan kepada pihak-pihak yang memerlukan.⁷⁴

Menurut riwayat Ibn Sa'ad dan al-Wāqidiy, wakil pertama Rasulullah (s.a.w.) ialah Muḥammad bin Maslamah yang dihantar menemui Yahudi memaklumkan keputusan Rasulullah (s.a.w.) memerangi mereka ekoran tindakan Yahudi tersebut mencabuli perjanjian. Peristiwa ini berlaku pada 3 Hijrah/625 Masihi dalam gerakan yang dikenali gerakan menentang Kabilah al-Nadhir.⁷⁵

Dua tahun kemudian, ketika Madinah dikepung oleh tentera Quraysh, tiga wakil khas Rasulullah (s.a.w.) iaitu, Sa'ad bin Mu'ādh, Sa'ad bin 'Ubādah dan 'Abd Allāh bin Rawwāḥah menemui pemimpin Qurāyẓah mengingatkan mereka supaya tidak mencabuli perjanjian yang dipersetujui selama ini bahawa mereka tidak boleh berkerjasama dengan pihak musuh.⁷⁶

Di peringkat antarabangsa, wakil-wakil Rasulullah (s.a.w.) memainkan peranan mereka dengan menemui pembesar dan raja-raja di sekitar tanah Arab. Sebagai contoh, pada bulan Muharram 7H / Mei-Jun 628M beberapa rombongan perwakilan dihantar oleh Rasulullah (s.a.w.) ke semenanjung Tanah Arab. Dihyah bin Khalīfah al-Kālbiy dihantar kepada Maharaja Empayar Rom, 'Abd Allāh bin Ḥuẓafah al-Sahmiy kepada raja Kisrā, 'Amr bin Umayyah al-Zamūriy kepada Najjāsyiy di Habshah, Ḥaṭīb bin Abiy Balta'ah kepada Muqāuqis (raja Mesir) dan lain-lain lagi.

⁷⁴ Kattāniy, (tt), *op-cit* j. 1, h. 194-201.

⁷⁵ Ibn Sa'ad, (1957), *op-cit*, j. 11, h. 57. al-Wāqidiy, (1966), *op-cit*, j. 1, h. 366.

⁷⁶ Ibn Ishāq, (1967), *op-cit*, j. 1, h. 503. Ibn Sa'ad, (1957), *ibid*, j. 11, h. Ibn Ishāq, *ibid*, al-Tabariy, (1960), *op-cit*, j. 11, h. 552-553.

Tokoh sejarah Islam tidak sependapat tentang jumlah perwakilan yang diutuskan oleh Rasulullah (s.a.w.) Al-Siddoqi, melalui karya beliau jodol *Organization of Government Under The Holy Prophet Muhammad* menjelaskan bahawa telah berlaku 42 perlantikan yang mewakili 38 perwakilan Rasulullah (s.a.w.) untuk bersemuka dengan pihak-pihak luar.⁷⁷ Namun yang jelas mendapati Rasulullah (s.a.w.) sememangnya ada melantik sejumlah wakil-wakilnya dalam mengurus dan meluaskan empayar Kerajaan Madinah.

(iv) *Nawwāb* (Pesuruhjaya)

Nawwāb (Pesuruhjaya) merupakan mereka yang diamanahkan oleh Rasulullah (s.a.w.) untuk mengawal Madinah dan wilayah-wilayah jajahan Madinah. Tugas ini diwujudkan bagi mempercepatkan proses pengendalian kes-kes yang berlaku tanpa menunggu Rasulullah (s.a.w.). Dalam masa yang sama ia menjadi medan buat Rasulullah (s.a.w.) melatih dan membimbing para sahabat mentadbir negara. Tugas pesuruhjaya berbeza dengan gabenor. Ini kerana gabenor akan mendiami di satu-satu kawasan yang menjadi lokasi seliaannya. Manakala pesuruhjaya pula hanyalah mereka yang diutuskan oleh Rasulullah (s.a.w.) untuk menyelesaikan sesuatu urusan yang diamanahkan dan akan kembali ke Madinah apabila urusan tersebut selesai.

Kebiasaannya pesuruhjaya dilantik bagi menangani masalah semasa terutama yang melibatkan *emergency* kes yang perlu diselesaikan segera. Sebagai contoh, dalam menebus kesilapan yang dibuat oleh pasukan tentera muslimin

---

⁷⁷ al-Siddoqi, Muhammad bin Yasin Mazdar, *Organization of Government Under The Holy Prophet Muhammad*, Asfraq Mirza, Managing Director Islamic Publications (Put) Ltd. 13-E, Shah Alam, Market c. 1, th. 1993. h. 140.

terhadap Kabilah *Jazimah* di Mekah pada bulan Syawwal 8H/Febr 630M, Ramadhan 6H/Jan 630 M.⁷⁸ dalam peristiwa Yahudi kabilah Qurayzah, mendapati Sa'ad bin Mu'adh, 'Aliy bin Abiy Talib telah diutuskan untuk membayar wang suguhati sebanyak tiga kali. Sejurus sebelum ekspidisi Tabuk, Talhah bin 'Ubay Allāh diutuskan oleh Rasulullah (s.a.w.) membakar sebuah rumah di Madinah yang digunakan sebagai tempat pengkhianat berkumpul.⁷⁹ Dalam kes masjid *Dhirār*, Rasulullah (s.a.w.) mengutuskan Mālik bin Dukhshūm dan Ma'ān bin 'Adiy membakar masjid tersebut yang digunakan sebagai tempat memecah perpaduan kaum muslimin.⁸⁰

Selain itu, tugas pesuruhjaya ialah menjalankan hukuman kepada pesalah-pesalah. 'Umar al-Khattāb diarahkan supaya mengambil separuh harta benda milik seorang Kristian yang enggan mematuhi undang-undang tanah.⁸¹ Unāys bin al-Dhahhāk ditugaskan merejam seorang perempuan yang berzina.⁸² Abū Umāmah al-Bāhiliy diutuskan untuk mengumumkan larangan memakan darah yang diharuskan selama ini oleh undang-undang jahiliah.⁸³

(v) Tugas-Tugas Khas

Tugasan Tugas-Tugas Khas ialah melaksanakan satu-satu tugas tertentu pada waktu-waktu tertentu yang diamanahkan oleh Rasulullah (s.a.w.). Tugas-tugas tersebut ada kalanya bersifat tetap dan ada kalanya bersifat *on-call*.

⁷⁸ Ibn Hishām, (1997), *op-cit*, j. 2, h. 430. al-Wāqidiy, (1966), *op-cit*, j.1, h. 882.

⁷⁹ Muhammad Yasin Mazhar, (1993), *Organisasi Kerajaan Pimpinan Rasulullah*, Khalil Mohd Zain dan Md. Yunus Md. Said (terj), c. 1, Dewan Bahasa dan Pustaka, h. 241.

⁸⁰ Muhammad Yasin Mazhar, (1993), *ibid*, h. 241.

⁸¹ *Ibid*, h. 242.

⁸² Tabariy, (1960), *op-cit*, j. 2, h. 110.

⁸³ *Ibid*.

Antara bentuk tugas-tugas khas ialah seperti *al-āzin*, (pemanggil) dan *bawwāb* (penjaga pintu) yang berkerja sebagai pengawal yang mengawal kedatangan para sahabat yang ingin bertemu Rasulullah (s.a.w) terutamanya pada masa-masa tertentu yang dianggap penting. Sebagai contoh, ketika berlaku peristiwa ekspedisi *Baniy Qaynuqā*,⁸⁴ di mana keputusan dibuat untuk mengusir mereka yang didapati mencabuli perjanjian dengan Kerajaan Madinah. Pada saat tersebut 'Abd Allāh bin Ubay cuba berunding dengan Rasulullah (s.a.w.) agar membatalkan hasrat mengusir Kabilah *Qāynuqā*. Walaubagaimanapun usaha untuk bertemu Rasulullah (s.a.w.) dihalang oleh Uwāym bin Sa'idah yang diamanahkan menjadi pengawal (*bawwāb*) pintu rumah Rasulullah (s.a.w.)

'Abd Allāh bin Ubāiy menentang 'Uwāym bin Sa'idah sehingga berdarah mukanya. Lantas 'Uwāym bin Sa'idah mengadu hal kepada Rasulullah (s.a.w.). Baginda (s.a.w.) menyalahkan 'Abd Allāh Ibn Ubay kerana tidak menghormati tugas 'Uwaym bin Sa'idah. Realiti ini menjelaskan bagaimana Rasulullah (s.a.w.) mempertahankan tugas tugas-tugas khas.⁸⁴

Dalam kes *īlā'*, iaitu perpisahan sementara Rasulullah (s.a.w.) daripada isteri-isteri kerana mahu bersendirian di *masrabah* (sejenis rumah kecil di halaman rumah, bilik di atas bumbung). Mulai tersebar khabar angin mengatakan Rasulullah (s.a.w.) telah menceraikan semua isteri-isterinya. Peristiwa tersebut berlaku berlaku pada 9H/631 M.⁸⁵ Bagi memastikan kebenaran cerita tersebut, 'Umar datang bertemu Rasulullah (s.a.w.), lantas beliau dihalang oleh Ribāh yang ditugaskan menjadi *āzin* kepada Rasulullah (s.a.w.). Namun akhirnya 'Umar

⁸⁴ al-Wāqidiy, (1966), *op-cit*, h. 178.

⁸⁵ Ṣaḥīḥ al-Buḥkāriy, (tt), *op-cit*, "Kitāb al-Nikah, Kitāb al-Talāq". Ṣaḥīḥ Muslim, (1994), *op-cit*, "bāb al-Nikāḥ".

dapat bertemu Rasulullah (s.a.w.) setelah permohonannya diluluskan oleh Ribāh.⁸⁶

Menurut al-Balādhuriy dan Ṭabariy masing-masing menjelaskan bahawa Ribāh pernah menjadi *āzin* tetap Rasulullah (s.a.w.)⁸⁷ Selain itu, Ānasah, iaitu *mawlā* Rasulullah (s.a.w.) juga berkerja sebagai *āzin* Rasulullah (s.a.w.)⁸⁸ Begitu juga catatan yang terdapat di dalam hadis Bukhari dan Muslim yang pernah merujuk kepada Abū Mūsā sebagai *āzin* Rasulullah (s.a.w.). Melalui kuasa yang diberikan oleh Rasulullah (s.a.w.), beliau hanya membenarkan Abū Bakr dan 'Umar sahaja masuk bertemu Rasulullah (s.a.w.) dan menegah orang lain. Seterusnya menurut Quzā'i dalam kitab *Ānbā' al-Ānbiā'* dan Ibn 'Arabiyy dalam *al-Aḥkām* menjelaskan bahawa Anas bin Mālik juga pernah menjadi *āzin* Rasulullah (s.a.w.)⁸⁹

Selain nama-nama di atas, 'Abd Allāh bin Zamā'ah al-Asadiyy juga pernah diamanahkan menjaga pintu rumah Rasulullah (s.a.w.) sehingga ke akhir hayatnya. Keadaan ini membayangkan bahawa tugas tersebut itu mungkin separuh tetap, jikapun tidak tetap.⁹⁰

⁸⁶ Kattāniy, (tt), *op-cit*, j. 1, h. 24-25.

⁸⁷ al-Balādhuriy, (tt), *op-cit*, j. 1, h. 484. al-Ṭabariy, (1960), *op-cit*, j. 3, h. 171.

⁸⁸ al-Balādhuriy, (tt), *ibid*, j. 1, h. 484. al-Ṭabariy, (1960), *ibid*, j. 3, h. 171. Kattāniy, (tt), *op-cit*, j. 1, h. 21.

⁸⁹ *Ibid*, j. 1, h. 21.

⁹⁰ *Ibid*, j. 3, h. 164-165.

Gambaran daripada beberapa peristiwa di atas menyimpulkan bahawa terdapat beberapa tugas-tugas khas yang diamanahkan Rasulullah (s.a.w.) agar para sahabat melaksanakannya. Ia sekaligus membuktikan kewujudan jawatan tugas-tugas khas pada zaman Rasulullah (s.a.w.)

(b) Pentadbiran Wilayah

Pentadbiran awam di peringkat wilayah berkembang sejajar dengan perkembangan dakwah Islamiyah. Ia bermaksud apabila kekuasaan Islam mulai bertapak di kawasan-kawasan baru yang ditakluki, Rasulullah (s.a.w.) terus melantik beberapa individu untuk mengawal dan mentadbir wilayah tersebut. Secara dasarnya, pegawai-pegawai yang dilantik diberi beberapa kuasa kecil yang tertakluk kepada kuasa umum di peringkat pentadbiran pusat. Antara contoh jawatan di peringkat wilayah ialah gabenor, naqib, dan pentadbir pasar.

(i) Gabenor

Gabenor yang dilantik terlebih dahulu akan diberi taklimat tentang tugas mereka. Sebagai contoh ketika perlantikan Mu'ādh bin Jabal menjadi gabenor di Yaman, beliau terlebih dahulu diberikan garis panduan oleh Rasulullah (s.a.w.) tentang tugas hakiki beliau. Antaranya hendaklah berusaha mengajak rakyat di jajahannya supaya menerima dua kalimah syahadah, solat lima waktu dan membayar zakat,⁹¹ gesaan supaya memudahkan sesuatu urusan dan jangan menyusahkan, menyebarkan berita gembira, mencari titik persamaan daripada jurang perbezaan. Begitu juga dinasihatkan agar Mu'ādh bin Jabal

⁹¹ Ibn Ishāq, (1967), *op-cit*, h. 644. Ibn Sa'ad, (1957), *op-cit*, 584.

melayan penduduk tempatan dengan penuh kebaikan dan kasih sayang.⁹² Bahkan ketika menjawab persoalan yang dibangkitkan oleh Rasulullah (s.a.w), Mu'ādh bin Jabal menjawab bahawa beliau akan menggunakan al-Quran dan al-Sunnah serta ijtihad sebagai panduan dalam pentadbirannya di Yaman. Rasulullah (s.a.w.) memperakui jawapan Mu'ādh bin Jabal.⁹³ Garis panduan yang hampir sama dikeluarkan oleh Rasulullah (s.a.w.) kepada gabenor yang bernama 'Amr bin Ḥazm ketika beliau diutuskan ke suatu tempat menjawab jawatan gabenor.⁹⁴

Tugas utama gabenor ialah menjalankan tugas ketua negara di sesebuah daerah, terutama dalam bidang kuasa yang diizinkan oleh pemerintah pusat, seperti menjadi ketua umum di daerah berkenaan, menjadi hakim dalam memutuskan pertikaian dan menyelesaikan permasalahan berbangkit. Inilah hakikat bidang tugas gabenor sebagaimana yang pernah disandang oleh Mu'ādh bin Jabal serta gabenor-gabenor lain seperti Shahr bin Bāzn di San'ā.⁹⁵ Ziyād bin Labīb di Ḥadrāmaūt,⁹⁶ Khālīd bin Sa'īd al-'As di Najran,⁹⁷ Daḥyah al-Kālbiy di Palastin,⁹⁸ 'Amr Ibn 'As di 'Uman,⁹⁹ Shūjā' bin Wahb al-Asadiy di Syria¹⁰⁰ dan lain-lain lagi.

(ii) Naqib

Institusi naqib (ketua puak atau kabilah) adalah sesuatu yang berakar umbi semenjak zaman berzaman dan ia terus dieksploitasi oleh Rasulullah (s.a.w.) bagi dimanfaatkan dalam mentadbir Madinah. Ia dibuktikan apabila Rasulullah

⁹² *Ibid.*

⁹³ Ibn Sa'ad, (1957), *ibid.*, j. 3, h. 584.

⁹⁴ *Ibid.*, h. 644.

(s.a.w.) menjadikan institusi naqib satu organ penting dalam struktur organisasi di peringkat wilayah.

Dari segi latarbelakang sejarah, naqib pada asalnya ialah ketua puak ataupun kabilah bagi satu-satu kumpulan. Ini kerana masyarakat Arab secara keseluruhannya datang dari rumpun kabilah yang berbeza antara satu sama lain. Sebagai contoh, di sebelah selatan semenanjung Arab terdapat sepuluh kaum, antaranya kaum Ḥamadān. Murād, Jurāsh, Rūḥā dan lain-lain.¹⁰¹ Manakala di sebelah utara mendiami pula berbagai kaum, antaranya kaum Kalb, Juzām dan Marrān. Bahagian barat semenanjung Arab ialah kaum Dāws dan Ḥijāz. Manakala di bahagian timur ialah kabilah Ḥawazīn dan ‘Āmir.¹⁰²

Dalam konteks pentadbiran Madinah, tugas utama naqib selain menjadi penyelia dan ketua bagi kaumnya, juga bertindak sebagai juru bicara bagi pihak gabenor di sesebuah wilayah. Ia penting kerana kadang-kadang gabenor kurang memahami tentang inspirasi, adat resam, budaya dan tradisi sesuatu kaum.¹⁰³ Justeru, peranan naqib amat diperlukan bagi menjadi pemudahcara ketika berurusan dengan masyarakat tempatan. Ini bagi menjamin ketelusan dan kelicinan pentadbiran.

---

⁹⁵ al-Ṭabariy, (1960), *op-cit*, j. 3, 228-229. Ibn Khaldūn, (tt), *op-cit*, j. 1, h. 843.

⁹⁶ Ibn Hisyām, (1997), *op-cit*, j. 3, h. 600. al-Balādhūriy, (tt), *op-cit*, 1, h. 529. al-Ṭabariy, (1960), *ibid*, j. 3, h. 228. Ibn Khaldūn, *op-cit*, j. 1, h. 843.

⁹⁷ Al-Kattāniy, (tt), h. 245.

⁹⁸ Syed Abū Ḥasan ‘Aliy al-Nadawiy, (1993), *Muhammad The Last Prophet*, Uk, Islamic Academy.

⁹⁹ *Ibid*.

¹⁰⁰ *Ibid*.

¹⁰¹ Muhammad Yasin, (1993), *op-cit*, h. 264.

¹⁰² *Ibid*.

¹⁰³ *Ibid*, h. 263.

Institusi naqib dalam pentadbiran Rasulullah (s.a.w.) mula dapat dilihat seawal peristiwa *Bāy'ah al-'Aqabah*.¹⁰⁴ Al-Balādhūriy meriwayatkan bahawa Rasulullah (s.a.w.) meminta sekelompok penduduk Madinah yang berkumpul di Mina kerana menunaikan haji agar melantik 12 orang sebagai ketua di kalangan mereka yang akan menguruskan hal ehwal mereka sekembali ke Madinah.¹⁰⁵ Maka dilantik tiga orang pemimpin daripada kabilah Aūs dan sembilan orang dari kabilah Khazraj.¹⁰⁶ Seterusnya Rasulullah (s.a.w.) bersabda bahawa kesemua 12 pemimpin tersebut ialah (*kafil*) jaminan untuk pengikut masing-masing sebagaimana Nabi Isa bertanggungjawab terhadap pengikutnya.¹⁰⁷ Menurut al-Balādhūriy dan Ibn Sa'ad, Rasulullah (s.a.w.) melantik Abū Usāmah al-Asad bin Zurārah daripada Kabilah Najjār sebagai naqib *al-Nuqabā'*, iaitu ketua naqib bagi yang lain.¹⁰⁸

Asad bin Zurārah kekal menjadi naqib sehinggalah beliau meninggal dunia pada bulan ke sembilan hijrah, 1 Syawal H/Mac 623 M. Berikutan kematian Asad bin Zurārah, rakyat Najjār meminta Rasulullah (s.a.w.) melantik seorang naqib baru.¹⁰⁹ Ini menunjukkan bahawa institusi naqib tidak hanya berlaku di peringkat awal penubuhan Madinah sahaja, sebaliknya ia terus wujud dan berkembang dari masa ke semasa.

¹⁰⁴ al-Balādhūriy, (tt), *op-cit*, j.1. h. 254

¹⁰⁵ Ibn Ishāq, (1967), *op-cit*, 204.

¹⁰⁶ al-Balādhūriy, (tt), *op-cit*, j.1. h. 254. Ibn Ishāq, (1967), *ibid*, h. 204. Tabariy, (1960), *op-cit*, h. 363. Ibn Sa'ad, (1957), *op-cit*, J. 3. h. 602.

¹⁰⁷ Ibn Sa'ad, (1957), *ibid*, j. 3. h. 602-603. al-Balādhūriy, (tt), *op-cit*, j.1. h. 254. Ibn Sa'ad, (1957), *ibid*, j. 3. h. 602.

¹⁰⁸ al-Balādhūriy, (tt), *op-cit*, j.1. h. 255. Ibn Sa'ad, (1957), *ibid*,

¹⁰⁹ al-Balādhūriy, (tt), *ibid*, j.1. h. 243. Ibn Sa'ad, (1957), *ibid*, j. 3. h. 611.

Selain itu, terdapat riwayat lain menyatakan bahawa Rasulullah (s.a.w.) melantik tiga orang Anṣār sebagai naqib iaitu 'Amr bin Jamūh; naqib bagi Kabilah Salamah (Khazraj), Rāri' bin Khadij, naqib bagi Kabilah 'Amr bin Mālik (Aūs) dan Musayyab bin 'Amr.¹¹⁰

Kajian mendapati bahawa institusi naqib bukan sahaja wujud pada masa pemerintahan Rasulullah (s.a.w.) sahaja, bahkan berlanjutan pada masa-masa berikut. Menurut tokoh-tokoh sejarawan Islam seperti Kātib al-Baghdādiy, Ibn Jarīr al-Ṭabariy dan Ibn Athīr menyatakan bahawa institusi nāqib serta peranannya terus wujud dan berkembang dengan pesatnya pada zaman pemerintahan kerajaan Umayyah dan Abbasiyyah yang bertugas di peringkat wilayah.¹¹¹

(iii) Pentadbir Pasar

Dalam memastikan agar kegiatan perdagangan dan urusan jual beli berlangsung secara baik dan sistematik, Rasulullah (s.a.w.) melantik pegawai-pegawai tertentu untuk mentadbir pasar. Kesemua mereka ditempatkan samada di Madinah atau di tanah jajahan kerajaan Madinah. Ibn Sa'ad menjelaskan bahawa Sa'id bin Sa'id al-'Aṣ dilantik oleh Rasulullah (s.a.w.) menjadi pentadbir pasar di Mekah sejurus pembukaan kota Mekah.¹¹²

---

¹¹⁰ *Ibid.*

¹¹¹ Tabariy, (1960), *op-cit.*, j. vi, h. 562. Izz al-Dīn, 'Aliy bin Muḥammad, (1965), *al-Kāmil fī Tārīkh*, Beirut, j. v, h. 255-256.

¹¹² Ibn Sa'ad, (1957), *op-cit.*, j. 2, h. 145. Kattāniy, (tt), *op-cit.*, j. 1, h. 285-287.

'Umar al-Khaṭṭāb juga pernah dilantik oleh Rasulullah (s.a.w.) menjadi pentadbir pasar Madinah.¹¹³ Sungguhpun tiada rujukan lain mengenai pentadbir ataupun pegawai-pegawai berkenaan yang menjelaskannya secara panjang lebar, namun dapatlah disimpulkan bahawa terdapat beberapa pegawai dilantik untuk tujuan berkenaan di peringkat wilayah.

2.4.3 KEMENTERIAN KEWANGAN

Selain pentadbiran di peringkat pusat dan wilayah, kajian mendapati berbagai urusan kewangan berlaku secara meluas pada zaman Rasulullah (s.a.w.). Dalam konteks semasa urusan kewangan diletakkan di bawah Kementerian Kewangan. Antara aktiviti kewangan ialah seperti derma, *al-Gyanimah*; barangan rampasan perang yang dipungut ekoran kekalahan musuh ketika bertempur, *jizyah*; cukai perniagaan yang dipungut dari non muslim, *al-Ṣadaqāt*; cukai agama yang dikenakan ke atas kaum muslimin meliputi zakat, 'ushr dan seumpamanya, *'Ummal al-Ṣadaqāt*; Pemungut cukai yang memperoleh *aṣṇāf* buatnya, *Kharas* dan *Khāris*; Pentaksir dan mereka yang bekerja memungut cukai taksiran, akhirnya *Ṣāhib al-Ḥimā*; Pengawal kawasan padang ragut.¹¹⁴

Kajian di sini hanya akan membincangkan beberapa aktiviti kewangan sahaja. Antaranya ialah derma yang menjadi salah satu sumber utama pendapatan Madinah. Beberapa catatan menunjukkan bahawa Rasulullah (s.a.w.) meminta umat Islam supaya memberikan sumbangan kebajikan bagi -

¹¹³ Kattāniy, (tt), *ibid*, j. 1, h. 285-287

¹¹⁴ Muhammad Yasin Mazhar, (1993), c. 1, *Organisasi Kerajaan Pimpinan Rasulullah*, Dewan Bahasa dan Pustaka, Kuala Lumpur, h. 289

membangunkan ummah dan Madinah. Mereka berlumba-lumba memberikan sumbangan masing-masing. Ada yang membawa makanan, pakaian, maupun wang yang banyak. Contoh terbaik mengenai sikap dermawan dapat dilihat ketika persiapan Peperangan Tabuk. Sebaik sahaja Rasulullah (s.a.w.) mengisytiharkan perang, orang Islam pulang ke rumah masing-masing untuk mengumpulkan pelbagai jenis barangan bagi didermakan untuk tujuan tersebut.

Abū Bakr menyerahkan semua wangnya berjumlah 4,000 dirham, sementara 'Umar pula menderma separuh daripada kekayaannya. 'Abd Raḥmān b. 'Auf menderma sejumlah 200 *'uqiyah* perak (kira-kira 8,000 dirham). Manakala 'Āṣim b. 'Adiy menderma 90 *wathaq* kurma. Sumbangan terbesar datang daripada 'Uthmān b. 'Affān yang memberi bekalan kepada satu pertiga daripada keperluan tentera Islam. Demikian juga dengan yang lain seperti 'Abbās b. 'Abd Muṭṭalib, Ṭalḥah b. 'Ubayd Allāh, Sa'ad b. 'Ubādah, Muḥammad b. Maslamah.¹¹⁵

Dalam urusan jizyah, buat kali pertama beroperasi pada tahun 7 Hijrah/628 Masihi apabila masyarakat dhimmiy Tayma bersetuju membayar cukai berkenaan. Begitu juga Rasulullah (s.a.w.) mengenakan bayaran jizyah satu dinar setiap seorang Kristian yang tinggal di Mekah.

---

¹¹⁵ *Ibid.*

2.4.4 KEMENTERIAN PEMBANGUNAN SOSIAL

Penulis mengklasifikasi program-program yang melibatkan pembangunan jati diri muslim serta urusan *fundamental* agama yang dilaksanakan oleh Rasulullah (s.a.w) berada di bawah Kementerian Pembangunan Sosial. Antara program yang dikenalpasti ialah program dakwah dan urusan pendakwah, *muqri'* dan *mu'allim*, jabatan mufti, institusi imam, *mu'adhin* dan hal ehwal urusan haji.

Kajian di sini hanya akan mengutara beberapa contoh utama sahaja. Antaranya ialah program dakwah. Sebaik sahaja berlaku peristiwa pembukaan Mekah pada tahun ke 10 hijrah, Rasulullah (s.a.w.) terus menyusun beberapa pasukan pendakwah untuk dihantar keluar ke negara. 'Alā bin al-Haḍrāmī dan 'Amr b al-'Aṣ al-Sahmī dihantar menuju ke Bahrain dan Uman mengajak pemimpin negara dan rakyat jelata kepada Islam.¹¹⁶ Khālīd bin al-Walīd diberi tanggungjawab berdakwah kepada Kabilah al-Hārith dan Kabilah al-Jazīmah. Beliau telah berjaya mengislamkan sebahagian besar dari kedua-dua Kabilah tersebut.¹¹⁷ 'Aliy bin Abiy Ṭālib, diamanahkan berdakwah kepada Kabilah Hamadān yang berakhir dengan sebahagian mereka memeluk Islam.¹¹⁸ Manakala untuk jawatan mufti, selain Rasulullah (s.a.w.) yang berperanan selaku mufti, maka Rasulullah (s.a.w.) turut melantik beberapa tokoh sahabat lain menyandang jawatan tersebut. Ibn Sa'ad mencatatkan sekurang-kurangnya terdapat lapan orang mufti yang dilatih dan diberi hak untuk berfatwa. Lima daripada mereka terdiri dari kaum Quraysh iaitu, Abū Bakr, 'Umar, 'Uthmān, 'Aliy dan 'Abd.

¹¹⁶ Ibn Sa'ad, (1957), *op-cit.* j. 1, h. 252-253.

¹¹⁷ Ibn Hisyām, (1997), *op-cit.* j. 3, h. 429. Al-Wāqidiy, (1966), *op-cit.* j. 3, 126-128.

¹¹⁸ Ibn Hisyām, (1997), *ibid.* j. 3, h. 641, Al-Wāqidiy, (1966), *ibid.* j. 3, 1079-83, Ibn Sa'ad, (1957), *op-cit.* j. 2, h. 169-72.

Raḥmān 'Aūf. Manakala tiga orang lagi terdiri dari kaum Anṣār, iaitu Mu'ādh bin Jabal, Ubāy bin Ka'ab, Zāyd bin Thābit.¹¹⁹

Menurut pendapat Ibn Jāwziy, bilangan mufti ialah 13 orang dengan memasukkan beberapa nama baru seperti 'Abd Allāh Mas'ūd, Ḥuzāyfah al-Yaman, Abū Dardā', Abū Mūsā al-Asy'ariy dan Salmān al-Fārisiy.¹²⁰ Seterusnya al-Imām Sayūṭiy pula memuatkan sejumlah 25 nama mufti. Antara nama-nama baru dalam senarai beliau ialah 'Abd Allāh bin 'Umar, Sa'ad bin Abiy Waqqāṣ Abū Bakrah 'Abd Allāh bin 'Abbās, Abū Hurāyrah dan isteri Rasulullah (s.a.w.) iaitu 'Ā'isyah serta beberapa sahabat yang lain.¹²¹ Dalam urusan haji, tugas utama ialah mengurus beberapa urusan yang berkaitan dengan haji secara langsung seperti *al-hayiy*; menjaga binatang-binatang korban haji, *mulabbīy*; pelaung seruan haji dan *al-ḥaram al-Makkīy*; menentukan sempadan *miqat*. Berhubung dengan *al-hadyiy*, Rasulullah (s.a.w.) melantik seorang yang bernama Najījah bin al-Jūndub al-Aslam.¹²² 'Aliy bin Abiy Ṭālib juga pernah diamanah menjadi *al-hadyiy* pada salah satu umrah.¹²³ Menurut catatan Ibn Ḥazm, menyebut bahawa antara nama mereka yang pernah berkhidmat sebagai *al-hadyiy* ialah Khālīd bin Sayyār. Beliau daripada kabilah Ghiffār.¹²⁴

Manakala tugas *al-Mulabbīy*, iaitu pelaung yang akan melaungkan ucapan dan zikir-zikir tertentu secara lantang agar didengari ketika melakukan haji ataupun umrah. Menurut Ibn Ishāq dan al-Ṭabariy, Rabi'ah bin Umāiyyah bin

¹¹⁹ Ibn Sa'ad, (1957), *ibid*, j. 2, h. 335, 340, 348, 350.

¹²⁰ Kattāniy, (tt), *op-cit*, j. 1, h. 56.

¹²¹ *Ibid*. j. 1, h. 59.

¹²² Ṭabariy, (1960), *op-cit*, j. 2, h. 624.

¹²³ Al-Wāqidiy, (1966), *op-cit*, h. 572-582-1077, Ibn Sa'ad, (1957), *op-cit*, j.2, h. 121, 168.

Ṭabariy, (1960), *op-cit*, j. 2, h. 624.

¹²⁴ *Ibid*.

Khalaf dilantik oleh Rasulullah (s.a.w.) menjadi *mulabbi* semasa haji.¹²⁵ Selain itu, Aūs bin Haddathān bin Hawādhin diutuskan oleh Rasulullah (s.a.w.) pada musim haji 9 Hijrah/631 M untuk melaungkan beberapa perintah agama di Mina kepada kaum muslimin yang melaksanakan haji.¹²⁶

Seterusnya tugas menentukan sempadan kawasan haram Mekah. Daripada paparan sejarah mendapati Rasulullah (s.a.w.) melantik 'Abbās bin 'Abd Muttalib menyandang jawatan tersebut sebagai mewarisi tugas yang pernah disandang oleh ayahndanya 'Abd Muttalib (M 578 M).¹²⁷ Selain itu, Tamīm bin Āsid, daripada Kabilah Khuzā'ah juga pernah diperintahkan oleh Rasulullah (s.a.w.) untuk melaksanakan tugas menggariskan semula sempadan kawasan haram kota tersebut.¹²⁸

Kesimpulannya terdapat beberapa tugas penting di Kementerian Pembangunan Sosial yang dilaksanakan untuk kesejahteraan rakyat.

2.4.5 KEMENTERIAN KETENTERAAN

Kementerian Ketenteraan merujuk kepada program yang ada berkaitan dengan urusan tentera dan kepolisian. Kementerian ini sangat penting memandangkan struktur sosial baru Madinah samada dalam konteks melebarkan dakwah ke negara luar, maupun dalam usaha mempertahankan kedaulatan negara. Daripada kajian yang diperolehi mendapati beberapa *division* telah ditubuhkan

¹²⁵ Ibn Ishāq, (1967), *op-cit*, 652, Tabariy, (1960), *op-cit*, j. 3, h. 151. Kattāniy, (tt), *op-cit*, j. 1, h. 70.

¹²⁶ *Ibid*.

¹²⁷ al-Wāqidiy, (1966), *op-cit*, h. 838, Ibn Sa'ad, (1957), *op-cit*, j. 2, h. 137, Kattāniy, (tt), *op-cit*, j. h. 110-113.

¹²⁸ al-Wāqidiy, (1966), *op-cit*, h. 842, Ibn Sa'ad, (1957), *ibid*, j. 2, h. 121.

oleh Rasulullah (s.a.w) di Kementerian Ketenteraan seperti pemerintah ekspedisi, pemerintah khemah, pemeriksaan keanggotaan, organisasi tentera berkuda, organisasi tentera wilayah, wakil kabilah dalam pemerintahan sayap, pembawa panji-panji negara, pasukan peninjau, pasukan risikan, pemandu arah, pegawai penguasa rampasan dan tawanan perang, pengawai penguasa senjata dan kuda, pertumbuhan kelengkapan perang negara dan pengawal peribadi.¹²⁹

Kajian di sini akan menumpukan kepada beberapa tugas untuk dianalisis. Pertama ialah division tentera Islam. Rasulullah (s.a.w.) membentuk lima division utama. Tentera infantry, (*Musyhāt*) yang diketuai Qīs bin Abiy Sa'sa'ah¹³⁰, tentera berkuda, (*al-Khāyl*) diketuai oleh Zubāyr bin 'Awwām dan Sa'ad bin Zāyd,¹³¹ pemanah, (*Rummāt*), tentera perisai, (*ahl al-silāh*) diketuai Aūs al-Khāwliy,¹³² dan kelengkapan bekalan, (*Rissah*) diketuai 'Abd Allāh bin 'Atiq Khazrājiy.¹³³

Manakala dalam peperangan, pembawa panji merupakan seorang yang diberi penghormatan yang amat tinggi kerana ia membawa imej tentera dan negara. Ramai tokoh-tokoh sahabat diamanahkan menyandang jawatan pemegang panji negara. Di antara mereka ialah 'Aliy bin Abiy Tālib, Zubāyr bin 'Awwām, Hamzah bin 'Abd Muṭṭalib, Sa'ad bin Abiy Waqqāṣ, Zāyd bin Thābit dan lain-lain lagi.¹³⁴

¹²⁹ Muhammad Yasin, (1993), *op-cit*, h. vi.

¹³⁰ *Ibid*, 169.

¹³¹ Tabariy, (1960), *op-cit*, j. 11, h. 508.

¹³² Ibn Sa'ad, (1957), *op-cit*, j. 2, h. 123.

¹³³ Muhammad Yasin, (1993), *op-cit*, h. 170.

¹³⁴ Ibn Sa'ad, (1957), *op-cit*, j. 2, h. 12. Muhammad Yasin, (1993), *ibid*, h. 184.

Manakala pasukan peninjau pula berperanan menjalankan tugas meninjau dan merisik samada berkaitan kekuatan musuh, *locality* kediaman mereka dan hal-hal yang berkaitan maklumat dan data semasa perkembangan musuh. Sebagai contoh, 'Aliy bin Abiy Tālib, Zubāyr bin 'Awwām dan Sa'ad bin Abiy Waqqāṣ diamanahkan meninjau dan membuat risikan terhadap pergerakan tentera Quraisyh yang datang dari Mekah sebelum berlakunya peperangan Badr.¹³⁵ Begitu juga Mālik bin Khalaf dan saudaranya al-Nu'mān menjadi perisik bagi mengetahui pergerakan musuh sebelum tercetusnya peperangan Uhud.¹³⁶

Jelasnya ialah Kementerian Ketenteraan memainkan peranan yang sangat penting bagi menjaga dan mengawal kestabilan politik dan sosial Madinah agar sentiasa berada dalam keadaan aman dan sejahtera. Maka Kementerian Ketenteraan telah disusun secara rapi dan tersusun bagi menyempurnakan tugas tersebut.

2.5 KESIMPULAN BAB

Kesimpulan dari semua analisis di atas, jelas menunjukkan bahawa negara Islam Madinah ditubuhkan melalui satu proses-prosesnya tertentu yang dirancang secara tersusun dan teratur. Kesempurnaan pembentukan negara Madinah turut diiktiraf oleh dunia moden sehingga menjadi inspirasi kajian mereka apabila berbincang tentang pembentukan sesebuah negara. Dalam pada itu, bagi memantapkan *survival* Madinah, Rasulullah (s.a.w.) telah menyusun dan satu

¹³⁵ Ibn Sa'ad, (1957), *ibid*, j. 2, h. 12. Muhammad Yasin, (1993), *ibid*, h. 184.

¹³⁶ Muhammad Yasin, (1993), *ibid*, h. 179.

organisasi yang mantap dan berkesan sekali. Ia merangkumi pentadbiran di peringkat pusat yang memaksi seluruh perjalanan pentadbiran. Manakala pentadbiran di peringkat wilayah ditubuhkan bagi menyokong dan membantu proses memantap pentadbiran pusat.

Dalam masa yang sama, Rasulullah (s.a.w.) turut menubuhkan beberapa kementerian bagi memudahkan prosedur kerja agar menjadi lebih kemas dan sistematik. Dengan adanya beberapa kementerian yang menjalankan tugas menurut portfolio masing-masing, maka kawalan arahan serta bidang tugas dapat dilaksanakan dengan begitu berkesan sekali. Justeru tidak keterlaluan untuk dibuat kesimpulan bahawa pentadbiran negara Islam Madinah merupakan satu idola dan inspirasi kepada siri-siri penubuhan sesebuah negara yang menyusuli selepas daripadanya.